

Putins värsta fiende: Aleksej Navalnyj och hans anhängare

Kalle Kniivilä
Stockholm: Atlas forlag 2021
220 sider. ISBN 9789173899116

Omtalt av **Inna Sangadzhieva** [seniorrådgiver,
Helsingforskomiteen, is@nhc.no]

Russland kan ikke forstås med forstanden, var det en kjent russisk poet som sa en gang. Når det er vanskelig for russere – hvordan er det da for en utlending?

Den svensk-finske journalisten Kalle Kniivilä har gode forutsetninger for å forstå Russland. I tillegg til å ha vært Moskva-korrespondent for ledende finske og svenske medier har han skrevet en rekke bøker om Russland, Krim og Baltikum, hvorav *Putins folk* (2014) fikk den finske Kanava-prisen for årets beste faktabok. Han har også arbeidet som ambassade- og presseråd i Moskva og Kiev. I sin politiske biografi om Aleksej Navalnyj gjør han et forsøk på å beskrive hva som etter hans syn er i ferd med å skje i dagens Russland. Og det lykkes han med.

Den russiske opposisjonspolitikeren Aleksej Navalnyj har utvilsomt allerede satt sitt preg på Russland og kommer til å være betydningsfull i fremtiden – der er Kniiviläs bok en god start for de som ønsker å følge med Russland videre fremover. Med sin retur til Russland i januar 2021 ble Navalnyj som en dråpe soya i et glass vann; han endrer smaken. Kniivilä tar utgangspunkt her og forklarer videre hvorfor Aleksej Navalnyj kan kalles «Putins verste fiende».

Med sin inntreden i russisk politikk har Navalnyj sådd tvil om Vladimir Putins personlige legitimitet. Han viser at russere har et reelt alternativ til dagens regime – et svar på spørsmålet: «Hvis ikke Putin – hvem da?» Russland har et autoritært og personifisert maktsystem. Landets ideologi, religion og statlige institusjoner er dermed underlagt interessene til «tsaren» ved makten. Militarisering av samfunnet har

vært limet som har holdt systemet samlet, og uavhengig politisk deltakelse har ikke vært mulig i et slikt system.

Navalnyj har gitt politikken tilbake til det russiske samfunnet, hvor den hører hjemme. Navalnyj har etablert og ledet horisontale regimekritiske nettverk, blant annet anti-korrupsjonsfondet (FBK). Det som først startet som lokale avdelinger i et titalls regioner utviklet seg etter hvert til å bli slagkraftige politiske organisasjoner. Navalnyj er kanskje blant svært få som har gjennomført en ekte politisk kampanje i hele Russland. Det vil si: Navalnyj har møtt sine velgere i regionene, deltatt i politiske debatter, diskutert konkrete utfordringer og dannet seg en oversikt – noe Putin aldri har gjort. Kniivilä beskriver godt «fenomenet Navalnyj», der han viser til samtaler med Navalnyjs støttespillere – lokale politikere i ulike russiske regioner. Det autoritære regimet er ikke interessert i folkelige forstyrrelser og ønsker passiv lojalitet. Navalnyj oppfordrer derimot sine følgere til å være aktive borgere, delta i valg, våke over egne rettigheter og åpne øynene for korrupsjonen som herjer når de grådige maktelite forsyner seg av statlige ressurser.

Både regime og samfunn gjennomgår forandringer der partenes interesser drar Russland i ulike retninger. Regimet ønsker å opprettholde status quo, eller det Kniivilä kaller for «cementeringsen» som «innebär i praktiken ännu hårdare repression mot allt avvikande, allt som kan tänkas vara en risk för regimens fortbestand» (s. 41), mens samfunnet ønsker endring. Ifølge Kniivilä har Navalnyj klart å finne et krysningspunkt mellom regimets og samfunnets interesser, slik at han etter hvert kan ta over det politiske initiativet fra Kremli og tvinge myndighetene til å reagere på hans aktiviteter. Under Sovjetunionen forsøkte også dissidenter som Andrej Sakharov, Alexander Solsjenitsyn og Aleksander Podrabinek å stå imot det repressive systemet, men ingen av dem hadde muligheter til å bygge horisontale nettverk. «Till skillnad från dissidenterna är han [Navalnyj] på riktigt farlig för systemet – men bare så länge han befinner sig i landet» (s. 158). KGB (Komiteen for statens sikkerhet), hvor Putin arbeidet i mange år, forfulgte dissidenter under Sovjetunionen. FSB (Den føderale sikkerhetstjeneste) fortsetter den repressive tradisjonen mot annerledestenkende i dagens Russland.

20. august 2020 ble Aleksej Navalnyj forgiftet av FSB i den sibirske byen Tomsk, og det er dette som er utgangspunktet og hovedtemaet for hele boken til Kniivilä. Denne hendelsen både kulminerer og oppsummerer relasjonen mellom Putin og Navalnyj, som i sin tur avspeiler den politiske relasjonen mellom regimet og regimekritikere. I innledningen til hvert kapittel viser Kniivilä til svenske rapporter om situasjonen for menneskerettighetene og bekymringen for stadig voksende autoritære trekk i Russland. Samtidig som Navalnyj, gjennom sin politiske virksomhet, har blottlagt Russlands mektigste personer, strammet FSB, landets mest innflytelsesrike institusjon, grepet rundt borgerfrihetene. Etterretningsorganet er en konservativ struktur som unngår det offentlige lyset. Anti-korrupsjonsfondets godt dokumenterte avsløringer, som inntil nylig ble aktivt publisert på YouTube, «avkledd» og ufarliggjorde Russlands makteliter på en humoristisk måte. Disse videoene er blant

hovedgrunnene til at Navalnyj ble forsøkt drept. Gjennom FSBs forgiftning av Navalnyj viser Kniivilä i detalj hvor degradert og korrupt Putins regime er.

Sympati og medfølelse for Aleksej Navalnyj gjennomsyrrer boka. Navalnyj har vært arrestert, fysisk angrepet og forgiftet flere ganger, men forgiftningen sommeren 2020 kunne ha kostet han livet. Han lå bevisstløs på et lokalt sykehus langt ute i Tomsjk, men ble, takket være sterkt internasjonalt påtrykk, fraktet ut av Russland til legebehandling i Berlin. Etter noen måneder med rehabilitering valgte han så, sammen med sin kone, å returnere tilbake igjen til Russland. Ved å vende tilbake til hjemlandet, hvor han umiddelbart ble satt i arrest, har opposisjonspolitikeren vist ekstraordinært mot og offervilje.

Kniivilä har oversatt alle Navalnyjs tekster der opposisjonspolitikeren appellerer til russiske medborgere og oppfordrer dem til å være uredde. Selv om Aleksej Navalnyj har mange støttespillere som forsøker å ta opp det falne flagget, er det fortsatt usikkert om – eller når – samfunnet er klart til å forene seg akkurat rundt ham. Anklagene mot Navalnyj som en nasjonalistisk og populistisk figur er ikke like mye i rampelyset som før, men er fortsatt gjeldende. Kampen mot korrupsjon alene er ikke nok til å skape en felles identitet. Kniivilä viser tydelig at Navalnyj neppe vil gå fri så lenge Putin sitter ved makta – Navalnyj «tvinges sitte bakom galler like länge som Vladimir Putin sitter i Kreml» (s. 192).

Kniiviläs bok bør leses som en dokumentarisk skildring, en beskrivelse av relasjonen mellom regimet og det russiske samfunnet, samt som begynnelsen på politikens tilbakekomst til Russland, representert ved Aleksej Navalnyj.